

выводы относительно улучшения государственного регулирования и поддержки инновационной деятельности в стране.

Инновационная деятельность, инновационные модели, инновационная политика государства, этапы инновационных процессов.

In the article there are the considered questions of state regulation essence of innovation, analysed model innovation policy, systematic state support and stages of innovation processes, findings to improve state regulation and support innovation in the country.

Innovation activity, innovative models, innovation policy, stage of the process.

УДК 338.242

ПРОБЛЕМИ ПОРЕФОРМЕНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

***С. С. Габор, кандидат економічних наук
Тернопільський інститут соціальних та інформаційних
технологій***

***В. С. Габор, кандидат економічних наук
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»***

Розкрито основні проблеми розвитку аграрного сектору економіки та шляхи виходу із кризового становища, вказано на необхідність ефективної підтримки й допомоги сільськогосподарським товаровиробникам з боку державних урядових та місцевих органів. Значну увагу приділено проблемам формування ринку землі, використанню ресурсного потенціалу галузі, сприянню розвитку малого бізнесу, активізації кооперативного руху.

Ринок, проблеми, ресурси, земельні відносини, кооперація, державне сприяння.

Україна має великий ресурсний потенціал розвитку сільського господарства в основі якого – високопродуктивні земельні угіддя, повністю задіяний у виробництві людський капітал, сприятливі природно-кліматичні умови, вигідне для торгівлі географічне положення. Економічна криза, яка охопила аграрну сферу, призвела до того, що наявний потенціал агропромислового комплексу використовується незадовільно, що негативно позначається на нарощуванні сільськогосподарського виробництва та підвищенні його конкурентоспроможності. Отже, подальший розвиток агропромислового комплексу пов'язаний з розв'язанням цілого ряду проблем утвердження в ньому ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна економічна література багата на наукові дослідження з проблем пореформеного розвитку агропромислового виробництва та основних напрямів їх розв'язання. Вивченню розвитку вітчизняного сільського господарства й аграрного ринку присвячено значну кількість наукових праць. Зокрема, слід відзначити наукові розробки В. Амбросова, В. Андрійчука, О. Єрмакова, В. Збарського, І. Кириленка, М. Кропивка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, В. Нелепа, Б. Пасхавера, П. Саблука, О. Шпичака, В. Юрчишина та ряду інших. Відзначаючи вагомий результати наукових розробок цих авторів, необхідно зазначити, що розвиток аграрного виробництва в нинішніх умовах ринково орієнтованої економіки продовжує стикатися зі значними проблемами, зумовленими внутрішніми й зовнішніми чинниками. З огляду на це, виникає потреба в узагальненні наукових розробок у цьому напрямі та проведенні подальших досліджень.

Мета досліджень – визначення основних проблем пореформеного розвитку сільськогосподарського виробництва та можливостей їх розв'язання у нинішніх умовах.

Виклад основного матеріалу. Процес ринкових перетворень в аграрному секторі здійснюється зі значними труднощами. Створення в процесі реформування нових сільськогосподарських формувань ринкового типу, реформування земельних відносин, прийняття ряду важливих нормативно-правових актів не забезпечили досягнення необхідних результатів.

Складний сучасний стан сільського господарства криється не тільки в реформах пострадянського періоду, які мали не завжди системний і послідовний характер. Затяжна аграрна криза є також наслідком минулої командно-адміністративної системи управління, прискореного обезземелення й примусового створення колгоспів, мізерного рівня оплати праці, знищення приватної власності, неprestижності сільськогосподарської праці та перетворення роботи на селі у примус.

Ситуація, що склалась останніми роками в аграрному секторі, значною мірою спричинена допущеними помилками в проведенні аграрних реформ, недосконалою організацією виробництва та управління, недостатнім забезпеченням і використанням ресурсного потенціалу, відсутністю ефективного господарського механізму. На початку реструктуризації основними організаційно-правовими суб'єктами господарювання стали колективні сільськогосподарські підприємства (КСП), статус членів яких зводився до того, що вони не були господарями майна і землі. Саме ці чинники зумовили стан, за якого передане у власність зазначених підприємств майно є нічийним, а члени КСП, як наймані працівники, не зацікавлені в ефективному використанні наявного майна.

З метою активізації проведення реформи на сільськогосподарських підприємствах, 3 грудня 1999 р. Президент України видав Указ «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки». Відповідно до цього Указу, проведено трансформацію колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної влас-

ності на землю та майно в нові організаційно-правові структури ринкового типу: приватно-орендні підприємства, фермерські господарства, господарські товариства, сільськогосподарські кооперативи та інші суб'єкти господарювання.

Абсолютна більшість КСП на момент реформування була збитковою і новостворені аграрні ринкові формування зіткнулися з великими економічними труднощами, насамперед, із гострою нестачею оборотного капіталу. Тому створені агропідприємства ринкового типу, як правило, не мали достатніх власних засобів для свого розвитку й, водночас, не могли скористатися кредитами банків через високі відсоткові ставки та недостатність застави.

Аграрний сектор економіки досі не повернувся на рівень розвитку 1990 року. Так, валова продукція сільського господарства Тернопільської області у 2013 році становила 84,5 % від досягнутого показника 1990 року, з якого через непередбачені реформи почався різкий спад виробництва. За зазначений період обсяг виробництва на реформованих сільськогосподарських підприємствах знизився на 37,5 %.

Разом з тим, слід зазначити, що сільське господарство країни за останній період забезпечує зростання обсягів виробництва. Уже в 2011 році рівень виробництва у цій галузі на третину перевершив показник 2007 року. Водночас, економіка України загалом, за показником національного випуску, поки що не відновила досягнутий рівень 2007 року. Зріс прибуток сільськогосподарських підприємств, частка збиткових підприємств зменшилась удвічі [5, с. 3].

Серйозне занепокоєння викликає стан демографічної ситуації у сільській місцевості, занепала соціальна інфраструктура села. Зі зміною форм власності на сільськогосподарських підприємствах суттєво скоротилася загальна кількість працівників, у тому числі й кваліфікованих спеціалістів. Сільське господарство вже понад два десятиліття є найбільш обділеним, оскільки оплата праці в цій галузі на третину нижча від середнього показника в національній економіці.

Але найнебезпечніше те, що селянина усувають від управління виробництвом і соціальним розвитком села, стає найманим працівником. У зв'язку з цим, аграрна політика держави повинна бути спрямована на те, що на землі має працювати й управляти той, хто на ній живе і кому вона належить. А тому необхідна, перш за все, державна реальна підтримка тим організаційно-правовим формам господарювання, які закріплюють селянина господарем села. Такими господарюючими суб'єктами виступають здебільшого фермерські господарства та кооперативи [4, с. 128].

Проте взятий курс на розвиток сільського господарства шляхом створення фермерських господарств не дав належного ефекту. У Тернопільській області ці господарства, маючи 7,8% загальної площі земельних угідь, виробили у 2013 році лише 4,9% обласного обсягу сільськогосподарської продукції. При створенні належних умов з боку державних та місцевих органів влади ця форма господарювання повинна зайняти

належне місце серед основних товаровиробників сільськогосподарської продукції, у тому числі й тваринницької.

У процесі реформування сама структура аграрного сектору склалася так, що до цього часу близько половини валової сільськогосподарської продукції країни виробляється в індивідуальних господарствах. Незважаючи на поступове зростання останніми роками виробництва продукції сільгоспідприємствами, частка господарств населення країни в загальній його структурі у 2013 році становила 46 %, а в галузі тваринництва – 56,5%. [6]. Господарства населення Тернопільської області, маючи у своєму користуванні 49,1% сільгоспугідь, виробили у зазначеному році 53% валової сільськогосподарської продукції від загального її обласного рівня [7].

У зв'язку з можливістю розширення площі землі за рахунок земельних паїв, суттєво зростає роль особистих селянських господарств у підвищенні життєвого рівня сільського населення та збільшенні їх доходів на основі підвищення рівня товарності й диверсифікації видів діяльності. Зростання товарності виробленої продукції свідчить про наявність у частини ОСГ елементів підприємницької діяльності [2, с. 89]. Нарощування обсягів виробництва в цьому аграрному сегменті потребує невідкладного створення відповідної інфраструктури. Слід також визначитися з набуттям частиною особистих селянських господарств офіційного підприємницького статусу.

Водночас, збереження та розвиток підприємств малого аграрного бізнесу пов'язаний з розв'язанням ряду проблем. Зокрема, малим агробізнесовим господарствам важко самотужки забезпечувати високо-рентабельну діяльність. Праці ряду економістів-аграрників свідчать, що особисті селянські та фермерські господарства можуть ефективно працювати шляхом об'єднання зусиль на кооперативних засадах. У господарствах, що користуються послугами обслуговуючих кооперативів, у 1,5–2 рази підвищується прибутковість, суттєво скорочуються витрати [1, с. 111].

Разом з тим, не слід переоцінювати роль і місце малого агробізнесу й недооцінювати при цьому розвиток великотоварних аграрних формувань. Досвід країн Заходу свідчить, що сектор великотоварних структур є основою забезпечення продовольчої безпеки [3, с. 57]. Тому необхідно раціонально поєднувати в аграрному секторі великий, середній та малий бізнес.

Однією з головних ланок здійснення перетворень у сільському господарстві є земельна реформа. Недосконалі земельні відносини сприяють активізації необґрунтовано надмірної концентрації земельних ресурсів формуваннями холдингового типу. Великий капітал, що проникає в сільське господарство з інших галузей національної економіки, зміцнює на селі економічні позиції земельних латифундистів і має на меті максимізацію прибутку за рахунок вирощування найбільш рентабельних сільськогосподарських культур.

Значні проблеми соціально-економічного характеру створюються внаслідок диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію у процесі міжгалузевого обміну. Згідно з науковими публікаціями, розв'язання цієї проблеми має здійснюватися на основі показника середньої норми прибутку, розрахованого як відношення прибутку до вартості капіталу, який включає і вартість землі [8, с. 235].

Орієнтація на високоефективні галузі рослинництва призвела до порушення вимог сівозмін, формування науково обґрунтованої структури посівних площ, знищення тваринництва. Значно ускладнюється вирішення питань соціального розвитку сільських територій. З метою недопущення нераціональної концентрації земельних угідь у одного власника, необхідно ввести жорсткі законодавчі обмеження та забезпечити регульований розвиток холдингових формувань.

Отже, організація та функціонування цивілізованого ринку землі в країні повинна орієнтуватися на вирішення таких важливих завдань, як створення відповідної нормативно-правової бази та необхідної ринкової інфраструктури, забезпечення ефективного використання земельного фонду, раціоналізація форм землекористування, яка забезпечує збереження й підвищення родючості ґрунту, запровадження механізму державного регулювання земельних відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Успішний розвиток сільського господарства залежить, перш за все, від пріоритетних напрямів аграрної політики. Істотною особливістю розвитку вітчизняного сільського господарства є те, що в процесі реформування утворились і функціонують малі, середні, великі суб'єкти господарювання та надвеликі інтегровані структури холдингового типу. Для ефективного розвитку аграрного сектору основний напрям аграрної політики держави доцільно спрямувати на зміцнення великотоварного виробництва із чітким спрямуванням у загальнодержавних інтересах, раціональне використання ресурсного потенціалу, сприяння розвитку малого та середнього аграрного бізнесу й формування на цій основі середнього класу, активізацію кооперативного руху та інституціональне обмеження розміру надвеликих структур холдингового типу.

Список літератури

1. Кириленко І. Г. Роль мотиваційних чинників у нарощуванні обсягів виробництва аграрної продукції / І. Г. Кириленко, В. П. Кравчук // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 108–115.
2. Малік М. Й. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств / М. Й. Малік, В. М. Заєць // Економіка АПК. – 2013. № 5. – С. 87–95.
3. Макаренко Ю. П. Вирішення проблеми реалізації виробленої продукції малими формами аграрного господарювання / Ю. П. Макаренко // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 51–58.
4. Нелеп В. М. Шляхи відродження українського села / В. М. Нелеп // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 125–129.

5. Пасхавер Б. Й. Основні проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва / Б. Й. Пасхавер, Л. В. Молдаван, О. В. Шубравська // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 3–9.

6. Сільське господарство України у 2013 році : стат. зб. / за ред. Н. С. Влащенко // Державна служба статистики України. – К., 2014. – 400 с.

7. Статистичний збірник «Сільське господарство Тернопільської області» за 2013 рік / Головне управління статистики у Тернопільській області. – Тернопіль, 2014. с.

8. Федоренко В. Г. Політична економія : підручник / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, М. М. Руженський, О. Ф. Іткін / - К. : Алерта, 2008. – 487 с.

Раскрыты основные проблемы развития аграрного сектора экономики и пути выхода из кризисного положения, указано на необходимость эффективной поддержки и помощи сельскохозяйственным товаропроизводителям со стороны государственных правительственных и местных органов. Значительное внимание уделено проблемам формирования рынка земли, использования ресурсного потенциала отрасли, содействия развитию малого бизнеса, активизации кооперативного движения.

Рынок, проблемы, ресурсы, земельные отношения, кооперация, государственное содействие.

In the article the basic problems of the agricultural sector and ways out of the crisis highlights the need to ensure effective support and assistance to agricultural state and local authorities. Much attention is paid to the formation of a land market, the use of resource potential of the industry, to promote small business and the cooperative movement.

Market, problems, resources, land relations, cooperation, public assistance.

УДК 338.432

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

О. П. Гоголя, кандидат економічних наук

Розглянуто пріоритетні стратегії розвитку підприємств аграрної сфери. Вказано на окремі проблеми сучасного стану сільськогосподарського виробництва в Україні. Обґрунтовано необхідність впровадження інноваційних підходів у практиці господарювання виробників сільськогосподарської продукції.

Агропродовольчий ринок, інноваційні стратегії розвитку, матеріально-технічне забезпечення, сільськогосподарське виробництво, раціоналізація управління.

© О. П. Гоголя, 2015